



TARİHİN
BUĞULU
AYNASI



EFSENER
ÇÖKERKEN



CEMİL
KOÇAK



EFSÂNELER VE GERÇEKLER

CHE'NİN ÇANTASI

İnternet ortamıyla birlikte “şehir efsâneleri”nin önünü almak neredeyse imkânsız hâle geldi. Tıpkı geçenlerde Odatv’den Sinan Meydan’ın Che’nin yakalandığında sırt çantasından “Nutuk” çıktığını yazıvermesi gibi. Che’nin çantasında neler varmış okuyalım, anlayalım.

Son zamanlarda “şehir efsânesi” deyimi çok kullanılır oldu. Bu ifâdeden maksat, gerçek olmayan, fakat herkesin ağzına yerleşmiş anlatılardır. Böylece anlatı, defâlarca ve sık tekrâr edilerek, ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayılır ve inanç hâline gelir. Hele günümüzde internet ortamı da buna eklenince, efsânelerin önünü almak artık neredeyse imkânsız. İşte uyduruk târihçilik de benzer bir gelişme içinde. Hani neredeyse, “târihçilik mi, uydur uydur söyle” sloganı duyulur hâle geldi bile.

Che, Atatürk ve Nutuk

Geçende Odatv’den Sinan Meydan, Che’nin yakalandığında sırt çantasından *Nutuk* çıktığını büyük bir iftiharla kayıtlara geçirdi. Sene 1967. Yer Bolivya dağları. Kaynak... Ama durun, acele etmeyin, çünkü işin eğlenceli tarafı daha yeni başlıyor.

Meydan’ın yazdığına göre; Nâzım Hikmet, Che’nin gerilla yoldaşı ve Küba devriminin efsânevi isimlerinden hâlen hayatta bulunan Fidel Castro’ya 1961 yılında Havana ziyâreti sırasında Atatürk’ü anlatmış ve bunun üzerine Fidel de, o sırada Havana’da bulunan genç Türk diplomatı Bilâl Şimşir’e *Nutuk* sipârîşi vermiş; üstelik bu isteğinin çok gizli tutulmasını ricâ ederek. “Bu talepten

Amerikalıların kesinlikle haberi olmasın” demiş. (Bundan sonra “*Operation Nutuk*” olarak geçecektir; kod adı: ON). Meydan’ın haber kaynağı bizzat Şimşir’in anıları...

Eminim Amerikalıların ON operasyonundan hiç haberi olmamıştır; nitekim Amerikan belgelerinde izini bulamıyoruz! Zâten Soğuk Savaş’ın bu yakıcı döneminde NATO üyesi ve Amerika’nın en yakın müttefiki Türkiye’nin Havana Büyükelçiliği’nde görevli genç diplomatı, elbette Fidel’in bu ricâsını hemen kabûl edecek ve isteğini gizli tutacaktır! Fidel’in *Nutuk* operasyonu için seçtiği isim gerçekten de her bakımdan güven telkin etmektedir! Küba nükleer füzeleri krizinin baş aktörlerinden Türkiye’yi hatırlamazsanız tabî. Hani Doğu Anadolu’dan sökülen Jüpiter füzelerinin sâhibi olan Türkiye’den söz ediyorum. Yâni Fidel, Şimşir’in nesine güvenerek, Amerika’dan habersiz iş çevirmeye kalkışmış, merâka değer! İnsan bu satırları okuyunca, Fidel yıllarca CIA’nın suikast girişimlerinden nasıl korunmuş anlayamıyor. Kimbilir, belki Nâzım, Fidel’e bir de nazarlık armağan etmişti de, Fidel’i ve Küba’yı nazarlık korumuştur. Târihin bu önemli hediyesini bakalım kim bulup çıkaracak?

Fakat o da ne? Bilâl Şimşir meslek hayatında hiç Havana’da bulunmamış mı? Hattâ konunun tartışıldığı televizyon programına da bağlanarak, Amerika’da bile bulunmadığını açıklamamış mı? Hay Allah. Üstelik Şimşir, bulunmadığı Küba anılarını da yazmamış mı? Hay bin kunduz! (Bu deyim, çizgi roman kahramanı *Kaptan Swing*’e âid olup, belki de burada copyright ihlâli söz konusudur).

Tek tanışımızın mahkemedeki yeminli ifâdesi her ne kadar Meydan’ı yalanlasa da; neyse efendim, “burayı artık daha fazla karıştırmayın” diyenlere kulak verelim ve ON’un bir sonraki aşamasına geçelim: Yine Şimşir’in yazılmamış anılarından Meydan’ın aktardığına göre, kendisi, Ankara’ya geldiğinde yabancı dilde *Nutuk* aramış, ama bulamamış. O târihte de, bugün de İspanyolca *Nutuk* olmadığından, Fidel’e olsa olsa bir başka dilde, İngilizce ya da Fransızca ya da Almanca metin bulunmalıdır. Fidel’in yabancı dil bildiğini varsayıyoruz tabî. Fakat Şimşir Ankara’da yabancı dilde *Nutuk* bulamaz; uzun aramalardan sonra ancak Millî Kütüphâne’de, fakat Fransızcasını bulabilir.

Fakat o da ne, Meydan aynı konudaki ikinci yazısında fikrini değiştiriyor ve bu kez İngilizce *Nutuk*'tan söz ediyor. Canım, ha Fransızca, ha İngilizce; kısaca gâvurca işte; hepsi aynı! Sonra bir adım daha ileri gidiyor: Che'ye *Nutuk*'un İspanyolcasını okutuyor. Ne var ki, o târihte kendisine özel bir tercüme yapılmış olmalı; çünkü günümüzde bile böyle bir çeviri hâlâ sırasını beklemektedir. Yâni Meydan, Che'ye olmayan bir İspanyolca *Nutuk* okutuyor! Soru hâlâ ortada: Che ne okumuş olabilir? Ya Amerikan emperyalizmi ona CIA operasyonu ile *Nutuk* adı altında başkaca şeyler okutmuşsa. Düşünmesi bile insanın tüylerini diken diken ediyor. Acaba Boliviya'daki dramatik yenilginin ardında ON operasyonuna karşı CIA komplosu mu yatıyor? İşte araştırılacak yepyeni bir konu daha!

Bu arada ON sürüyor: Şimşir, Fidel'in bütün ısrarlarına rağmen işi gizli tutamıyor ve kitabı Türk Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ona iletiyor. Dahası, Şimşir televizyon programında o sırada Ankara'da bulunduğunu ve Dışişleri'nden kitabın bulunmasını talep ettiklerini söylüyor. ON'un bu aşamasında ABD'nin kitaptan haberdâr olup, metni tahrif etmiş olabileceği ihtimâlini ise düşünmek bile istemiyorum. Fidel kitabı Che'ye verir; o andan itibaren Che de Marksizmin dar ufkundan kurtulur ve tabîî Kemâlist olur. Che'nin de Fransızcasının kuvvetli olduğu anlaşılıyor. Olmayan İspanyolca baskıyı okuma ihtimâlini de tabîî tamâmen yok sayamayız! Fidel'in olsun, Che'nin olsun anadillerinden başka lisan bilmediklerini kim söyleyebilir?

Sırt çantası operasyonu

Meydan, bu derin operasyonun dramatik sonuçlarını da anlatıyor: Dağda yakalandığında Che'nin sırt çantasından *Nutuk* çıkmış. Onu okurmuş. Gerçi Che'nin *Nutuk*'ta ne aradığını ve bulduğunu anlamak da zordur: Metinde Amerikan emperyalizminden söz edilmez; gerilla savaşının temel ilkeleri de yoktur. Sosyalizm kelimesi de geçmez. Marksist bir dünyâ tahlili de görülmez. Acaba Che *Nutuk*'tan ne öğrenmiş olabilir? Belki de Türk gençleri gibi asil kana sâhip olmadığını görüp biraz üzölmüştür. Belki de bu nedenle morali bozuldu ve o sırada yanlış karar verip yakalandı.

Kimbilir belki bir gün son anlarında asil kana sâhip bir Türk genci olduğunu Amerikalıların yüzüne tükürerek haykırdığı gerçeğini görgü tanıklarının ifâdesiyle gün ışığına çıkaracak gençler de yetişecektir. Meydanlar onları beklemektedir. Sabırsızlıkla.

Fakat Meydan, fikrini çabuk değiştiren bir yazar; bir sonraki yazısında Che'nin sırt çantasından *Nutuk*'un çıkmasının sâdece bir ihtimâl olduğunu belirterek, hepimizi hayal kırıklığına uğrattıyor. Oysa kısa süreliğine de olsa Che'yi bizden biri olarak bağrımıza basmıştı bile.

Che neden Kemâlist olmak zorunda?

68/78 kuşağının devrimcileri, tabii onlardan önceki eski tüfekler de enternasyonalistti. Günümüzde ulusalcılık, enternasyonalizmden nefret ettiğinden, millî sıfatına sarıldı ve nasyonalizme yöneldi. Kendisine “sol” etiketini taksa dahi, nasyonalizmi öne çıkardı. Diğer yandan, Che'nin olası etki gücünün de farkında. Hattâ ülkemizde hayatını bürokraside geçirmiş eski bir genel müdürden dahi devrimci Che yaratma ütopyası geçenlerde yaşandı. Bunun için gerçekten de geniş ötesi bir hayal gücü gerekiyor. Nasyonalizm, ulusalcılık, sol değerlerin önüne geçtiğinde ya da onun yerini aldığında, sâdece kendisine döner ve dünyâya sırtını çevirir.

Che gibi bir Marksist aslâ önder modeli sayılmamalıdır. Ama niçin? Sâdece yabancı olduğundan. Hattâ bizzat o yabancı dahi Atatürk'ten esinlenmiştir; böylece Che'nin dahi Kemâlizme teslim olduğu bir dünyâda, başkaca rol modellerine ihtiyaç kalmaz. Yani Kemâlizm sosyalizme bile ilham kaynağı olmuştur. Atatürk'ü yüceltmenin yolu, bu mantık silsilesinde Che'den geçmektedir. Yani; o bile... Che posterleri yırtılıp atılmayabilir; ama yeni Che posterinde Che'nin tişörtünün üzerinde kalpaklı bir Mustafa Kemâl yer almalıdır. Zâten Che'nin bütün özellikleri Atatürk'te bulunmaktadır, çok daha fazlası da vardır. Tam bu noktada ulusalcılığın Kemâlizm ile solu harmanlama gayretini görüyoruz. Bu öyle bir karışımdır ki, hiçbir tutarlılık kaygısı hissetmez. Ulusalcılığın geldiği nokta işte bu: Uyduruk bir geçmiş ve bu temelde gerçeklerle bağını koparmış bugün.

Ernesto Che Guevara

Che, Ernesto Guevara'nın lâkâbıdır. Kendisi Arjantinlidir, lâkin katıldığı Küba devrimi dolayısıyla neredeyse Kübalı sayılır. Bu yakışıklı genç, 1960'ların başından itibaren sosyalist devrimin simgesi olacak; gerilla lideri olarak devrimci gençlerin, ama özellikle de genç kızların yatak odalarının değişmez poster kahramanı hâline gelecektir. Onunla aşık atabilecek başka gerilla kahramanları da vardı; neredeyse aynı zaman diliminde aynı mücâdeleyi vermekteydiler: Kuzey Vietnam'da gerilla savaşının önderi Ho Chi Minh (Ho amca) meselâ. Ne var ki, Tanrının Che'ye bağışladığı yakışıklılık ondan esirgenmiş olduğundan, poster kahramanı olarak pek hatırlanmaz. Dahası Vietnam halk ordusunun komutanı Giap da anılardan silinirken, posterlerde de pek görülememiştir.

Che'nin sâdece posterleri değil, fakat askerileştirilmiş politik savaş (focoluk), yâni öncü ve küçük bir gerilla grubunun kırsalda başlattığı silahlı mücâdelenin yoksul halkın, özellikle de köylülerin katılımıyla zafere ulaşması anlayışı, pek çok ülkedeki gençlik gruplarına aktarıldı. Küba devriminin tecrübesi, Latin Amerika dâhil bir daha hiçbir yerde yinelenemedi. Bizzat Che, önce Kongo'da ve daha sonra yaşamına mâl olacak Bolivya'da aynı mücâdeleyi yinelemek istedi; ama başaramadı. Romantik ve kahramanca başkaldırısı, ardından trajik ölümü, onu devrimci bir aziz hâline getirdi. O zamandan bu yana romantik bir isyankârlığın ve başkaldırışın idolüdür.

Che, ülkemizde de devrimci gençliği derinden etkiledi. 60'larda ve 70'lerde arka arkaya iki devrimci gençlik kuşağı içinde pek çok militan, bu romantik ve destansı savaş rüyâsının ardında yitirdi. Kent ve kır gerillası anlayışı, karmakarışık duygu ve düşüncelerin ardında târihe gömüldü. Fakat maalesef berâberinde çok sayıda gencin hayâtını da aldı götürdü. Bugünden geriye dönüp bakıldığında, neredeyse bütün eski devrimcilerin hayâtında bir travma olarak kaldı. Duygularla gerçeklerin trajik karşılaşmaları, eski devrimcilerin berâber yaşamayı bizzat öğrenmek zorunda kaldıkları ayrı bir tecrübe olarak gâliba hâlâ sürüyor.

Okuma Metinleri

68'lilerle 78'lilerin hâlâ hâfızalarında olduğunu sandığım bâzı kitaplardan söz etmenin zamânıdır: Fidel'le Che'nin gerilla hocası Alberto Bayo'nun zamânında Türkçeye de çevrilen *Gerilla Nedir* (Ant Yayınları, İstanbul: 1968) adlı kitabında, mükemmel bir gerilla grubunda bulunması gereken malzemeleri sıralarken hiç kitaplardan söz etmemesi dikkate değerdir. Demek ki, öğrencisi onu ciddiye almamış ve hayli kalın ve ağır *Nutuk*'u sırt çantasında taşımaya devâm etmiş. Gerçi kitabın kalınlığı arkadan gelecek bir kurşunu belki engelleyebilirdi; ancak yine de tecrübeli bir gerillanın yanında bulundurması gereken malzemeler ortada iken, onları bırakıp da epey yer kaplayan *Nutuk*'u yanında dağda bayırda koşarken ve çatışırken taşıması göz yaşartıcıdır. Che'nin *Savaş Anıları*'nda (Payel Yayınevi, İstanbul: 1968) olsun, *Gerilla Günlüğü*'nde (Ant Yayınları, İstanbul: 1968) olsun *Nutuk*'tan hiç söz etmemesi de doğrusu rencide edicidir. Che'nin kanının bulaştığı *Nutuk* eğer bir gün müzâyedeye düşerse, ağırlığınca para da eder! Koleksiyonculara duyurulur.

EINSTEIN'IN MEKTUBU

Basında zamanında ünlü fizikçi Einstein'ın da Türkiye'ye iş başvurusunda bulunduğuna dâir haberler yayınlandı. Gerçekten de ortada bir mektup vardı; lâkin öykü öyle anlatıldığı gibi değildi.

1933 yılının Eylül ayında Sâmî Günzberg, Başbakanlığa yazdığı bir yazıda, Yahudi yardım kuruluşu sayılabilecek bir örgütün kendisine mürâcaatta bulunduğunu ve Almanya'da artık çalışma imkânı kalmayan pek çok doktorla bilimadamının Türkiye'de çalışmak istediğini haber verdiğini açıklamıştı. Günzberg, muhataplarına doğrudan Türk hükûmetine başvurmakta yarar olduğunu söylemiş; fakat bu gibi "yüksek insânî mürâcaatlar"ın Türkiye tarafından "din farkı" dikkate alınmadan değerlendirildiğini de eklemişti. Kendisi "Almanya'daki siyâsî buhrandan dolayı insâniyet nâmına Türk hükûmeti nezdinde vâsita olabileceği"ni de belirtmişti ve bunun üzerine Albert Einstein'ın başkanlığını yaptığı kuruluş, bizzat Einstein'ın imzâsıyla ve Günzberg'i yine aracı kılarak Başbakanlığa resmî yazıyla başvurmuştu. İngilizce metin Günzberg tarafından tercüme edilmiş ve onun aracılığıyla Başbakanlığa sunulmuştu.

Günzberg, yanıtın doğrudan verilebileceği gibi, yine kendi aracılığıyla da verilebileceğini bildirmişti. Eğer hükûmetin başka arzu ya da koşulu olursa, Günzberg bunları bildirmekten kaçınmayacağını hükûmetine hizmet edeceğinden emin olarak açıklıyordu. Yazısının ekinde otuz bir Alman bilim adamı ile doktorunun isimlerini ve iş tecrübelerini de eklemişti. Yâni başvuru

sâhiplerinin önemli bir kısmı belli olmuştu bile. Günzberg, ayrıca yazdığı özel bir mektupla bu girişimden Cumhurbaşkanı Atatürk'ü de haberdâr etmişti. Dönemin bâzı gazeteleri bu başvurudan söz ediyordu, bundan yaklaşık seksen sene önce. Yâni Einstein'ın mektubu sır değildi, hiç olmamıştı ki.

Einstein'ın dilekçesinde kırk doktor ve bilim adamının Türkiye'de çalışmasının mümkün olup olmadığı soruluyordu. Enteresan nokta, iş başvurusunda bulunanların hiçbir ücret talep etmeksizin bir sene müddetle çalışmak arzusunda olmasıydı.

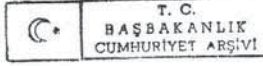
Yanıt mektubu atamadan sonra!

İsmet İnönü, okuduktan sonra mektubu Millî Eğitim Bakanlığı'na vekâlet eden Refik Saydam'a ilettili. Reşit Gâlip çok kısa süre önce görevinden ayrılmıştı ve yerine yeni bir atama henüz yapılmamıştı. Yanıt mektubu ise Hikmet Bayur'un atanmasından sonra hazırlanacak ve hayalkırıklığı yaratacaktır. Öneri nâzik, fakat kesin bir dille reddedilmişti. Zâten kısa süre önce Türkiye'de kırka yakın yabancı bilim adamı ve doktor işe yerleştirilmişti ve daha fazlasının kabûlüne imkân yoktu. Bu bakımdan başvuru kabûl edilemiyordu. Yazının altında İsmet İnönü'nün parafı bulunuyordu.

İmzâdan hareket ederek Einstein'ın İnönü tarafından reddedildiğini, buna karşılık daha sonra Atatürk'ün girişimiyle Alman hocaların dâvet edildiğini söylemek de gerçekçi değildir. Zâten mektupta da belirtildiği gibi kırk civârında hoca çoktan işe yerleştirilmiş ve İstanbul Üniversitesi sâdece birkaç gün önce reform sonrasında eğitime yeniden başlamıştı. Reform ve bütün süreç bizzat Atatürk tarafından dikkatle ve yakından özenle izleniyordu; ardından yeni hocaların da gelişi sürecektir. Cumhuriyet târihinin bu erken döneminde olan bütün olumsuzlukları İnönü'ye, geri kalanları da Atatürk'e âidmiş gibi göstermek, târihçilik değil, olsa olsa politik bir gelenektir!

EK BELGE 1

ibig TABIRI
SAMY M. GUNZBERG
MÉDECIN DENTISTE
GRAND'RUE DE PÉRA 356 (ISTIKLÂL CADESİ)
TEL. PÉRA 695.



30.9.933

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti Celilesine arz olunur :

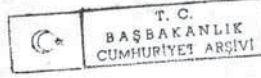
Efendim hazretleri

Bir ay evvel Periste bulunduğum sıralarda dünyanın her noktasında şubeleri olan meşhur OSE namındaki sihhî musevî cemiyetinin meşhur professor Aynşitayinin riyasetinde bulunan Paris ve Londra şubeleri müracaatla Almanyanın en yüksek fakültelerinde bulunmuş ve tababetin her şubesine mensup professorler ile bir çok mütahassis büyük doktorların maiyetlerinde çalışan genç muavinler bundan böyle Türkiyede çalışmak için Türkiye cumhuriyeti hükümeti nezdinde vasita olmaklığımı bendenize teklif etmişlerdi. Bunun üzerine bendeniz böyle mühim bir mesele hakkında Türkiye cumhuriyeti sefarethanesine ve resmi şekilde müracaat etmek lazımgeldiğini kendilerine ifade etmiştim. Fakat tarihlerde görüldüğü gibi Türk hükümetinin bu gibi yüksek inşanî müracaatları din farkını nazarı dikkate almıyarak daima terviç edegeldiğini düşünerek arzettiğim bu heyete tanınmış mütahassis bir çok professor ve doktorların Türk hukumetine iki ve ya üç sene fahriyen hizmet etmek ve muallimlik suretiyle talebe yetiştirmek ve bu müddet zarfında hükümetin tensip edeceği yerlerde yalnız talim ile meşgul olarak sanat icra etmemek şartıyla çalışmaları ve bu müddet zarfında türkçe öğrenmeğe gayret etmeleri ve üç sene sonra Türkiye kanunlarına tabi olarak Kollokyom denilen mezuniyet imtihanı geçirdikten sonra sanat icra edebilmeleri şartlarına muvafakat eyledikleri taktirde Almanyadaki siyasî buhrandan dolayı insaniyet namına Türk hükümeti nezdinde vasita olabileceğimi de ilâve etmiştim.

Bu kerre Professor Alber Aynşitayin riyasetinde bulunan bu cemaat bizzat Aynşitaynin imzasıyla başvekâleti celileye yazdığı resmi İngilizce istidaiyi benim vasitamla taktim için namı acizaneme göndermiştir.

EK BELGE 2

Diş Tabibi
SAMY' M. GUNZBERG
MÉDECIN DENTISTE
GRAND'RUE DE PÉRA 356 (İSTİKLÂL CADDESİ)
TEL. PÉRA 695.



istidanın tercemesi merbuttur. Lütfen bu istidanın tetkikiyle müracaatı vakıa hükümetimizin menafii aliyesine taalluk ediyorsa ya doğrudan doğruya profesör Aynşitayna yahut gene bendenizin vasıtama bir cevap verilmesini ve yahut hükümetin başka arzu ve şeraiti varsa bunların da ilâveten bildirilmesini hükümete bir hizmet edeceğimi zannederek arz ve istirham ediyorum. Muktezasının emrû irade buyurulması maruzdur efendim hazretleri.

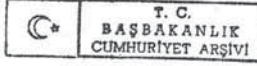
Diş Tabibi
Samy Gunzberg
Beyoğlu, İstiklâl caddesi No.356



1-433
Samy Gunzberg

EK BELGE 3

İsmi Tanını
SAMY M. GUNZBERG
MÉDECIN DENTISTE
GRAND'RUE DE PÉRA 356 (ISTİFAL CADDESI)
TEL. PÉRA 695.



30/9/933

Paristen 17 Eylül 1933 tarihiyle Türkiye Cumhuriyeti
Bağvekâleti Celilesine

Professör Alber Aynşitayın imzasıyla gönderilen
mektubun tercemesidir :

Efendimiz hazretleri

Cihanşumul OSE musevi sihhiye cemiyetinin fahri reisi sıfatıyla Almanyadan çıkmış olan kırk professör ve doktorun fenni ve tabbî meşguliyetlerini Türkiyede devam ettirmelerine müsade buyurulması için zati samilerine müracaat ve reca ediyorum.

Arzettiğim doktorlar halen orada cari olan kanunlardan dolayı bundan böyle Almanyada çalışmıyacaklardır. Bu zevatın kısmı âzama geniş tecrübe ve malûmat sahibi ve ilmi meziyetleri haiz buldukları cihetle yeni bir memleket de yerleştikleri taktirde pek büyük faydeler temin edebileceklerdir.

Cemiyetimiz müracaat eden bir çokları arasından kırk kadar tecrübeli müte-hassıs ve pek yüksek alimleri tefrik etmiş ve bu istidamıza bunların memleketinizde yerlegerek icrayı sanat etmelerine müsade buyurulması için müracaat etmekte bulunmuştur. Bu ilmü fen adamları hükûmetinizin emirlerine tevfikten her hangi bir müessesenizde hiç bir ücret talep etmeksizin bir sene müddetle çalışmak arzusunda bulunmaktadır. Bendeniz bu müracaatı terviç suretiyle bu talep ve istidayı hükûmetinize taktim etmeğe yalnız pek yüksek insanî bir iş gördüğümü değil, aynı zamanda memleketinize de bir menfaat temin etmiş olacağımı ümit eylediğimi kemali serbestiyle arz ve ifadeye mücaheret eder ve bilvesiyle ubudiyetkârane tazimlerimi taktim eylerim efendim hazretleri.

EK BELGE 4

Einstein *172* *01* *050*

	T C BAŞBAKANLIK CUMHURİYETİ
--	--------------------------------------------------------

Monsieur le Professeur A. Einstein
Président des Sociétés "OSE"
4, Rue Roussel, 4
Paris (XVIIe.)

Monsieur le Professeur,

J'ai reçu votre lettre du 17 septembre 1933 me demandant l'admission en Turquie de quarante professeurs et docteurs qui ne peuvent plus continuer leurs oeuvres scientifiques et médicales en Allemagne, vu les lois récentes qui gouvernent ce dernier pays.

J'ai noté également que ces messieurs accepteraient de travailler dans nos établissements sous les ordres de notre Gouvernement et sans aucune rémunération pendant une année.

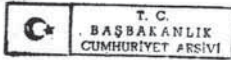
Tout en convenant que votre proposition est très attrayante, je me trouve dans l'obligation de vous dire que je ne vois pas la possibilité de concilier cette offre avec les lois et les règlements de notre pays.

Comme vous le savez certainement, Monsieur le Professeur, nous avons déjà engagé par contrat plus de quarante professeurs et docteurs qui présentent les memes qualités, les même capacités et dont la plupart se trouvent dans les mêmes conditions politiques que ceux qui font l'objet de votre lettre. Ces professeurs et Docteurs ont accepté de travailler chez nous en se conformant aux lois et règlements actuellement en vigueur.

Nous travaillons en ce moment à assurer la mise au point du mécanisme délicat que constitue un organisme contenant des membres très différents par leur origine, leur culture, leur langue. C'est pourquoi actuellement et dans les circonstances où nous nous trouvons il ne nous sera malheureusement pas possible d'engager un plus grand nombre de ces messieurs.

En regrettant de n'avoir pu satisfaire votre demande, je vous prie de croire, Monsieur le Professeurs, à mes sentiments de plus haute estime.

J. J. J.
15. X. 1933



Ankara, le 6 Novembre 1933

Monsieur le Professeur A. Einstein
Président des Sociétés "OSE"
4, Rue Rousel, 4
Paris (XVIIIe.)

Monsieur le Professeur,

J'ai reçu votre lettre du 17 septembre 1933 me demandant l'admission en Turquie de quarante professeurs et docteurs qui ne peuvent plus continuer leurs oeuvres scientifiques et médicales en Allemagne vu les lois récentes qui gouvernent ce dernier pays.

J'ai noté également que ces messieurs accepteraient de travailler dans nos établissements sous les ordres de notre Gouvernement et sans aucune rémunération pendant une année.

Tout en convenant que votre proposition est très attrayante, je me trouve dans l'obligation de vous dire que je ne vois pas la possibilité de concilier cette offre avec les lois et les règlements de notre pays.

Je pense en même temps qu'il n'y aurait guère de possibilité de modifier actuellement ces lois et règlements.

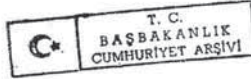
D'autre part nous avons déjà engagé par ~~des~~ ^{plus} contrats près de quarante professeurs et docteurs qui présentent les mêmes qualités, les mêmes capacités et se trouvent dans les mêmes conditions politiques que ceux qui font l'objet de votre lettre. Ces professeurs et Docteurs ont accepté de travailler chez nous en se conformant aux lois et règlements actuellement en vigueur, et je dois ajouter que dans les circonstances présentes il ne nous est pas possible d'en engager un plus grand nombre.

En regrettant de n'avoir pu satisfaire votre demande, je vous prie de croire, Monsieur le Professeur, à mes sentiments de plus haute estime.

font la plupart

Comme vous le savez certainement Monsieur le Professeur, nos travaux nous ont permis de nous occuper à assurer la mise au point de l'économie et de l'enseignement des matières considérées en organisant et contenant des matières. Après réflexion par l'œuvre originale leur culture, leur langue que... C'est pourquoi actuellement

EK BELGE 6



Ankara, le 5 Novembre 1933

Monsieur le Professeur A. Einstein
Président des Sociétés "OSE"
4, Rue Roussel, 4
Paris (XVIIe)

Monsieur le Professeur,

J'ai reçu votre lettre du 17 septembre 1933 me demandant l'admission en Turquie de quarante professeurs et docteurs qui ne peuvent plus continuer leurs œuvres scientifiques et médicales en Allemagne vu les lois récentes qui gouvernent ce dernier pays.

J'ai noté également que ces messieurs accepteraient de travailler dans nos établissements sous les ordres de notre Gouvernement et sans aucune rémunération pendant une année.

Tout en convenant que votre proposition est très attrayante, je me trouve dans l'obligation de vous dire que je ne vois pas la possibilité de concilier cette offre avec les lois et les règlements de notre pays.

motif ai été alloués ces lois et règlements
Je pense en même temps qu'il n'y aurait guère de possibilité de donner hospitalité à ces professeurs et docteurs vu les circonstances actuelles.

D'autre part nous avons déjà engagé par des contrats près de quarante professeurs et docteurs en médecine qui présentent les mêmes qualités, et les mêmes capacités, et qui se trouvent dans les mêmes conditions politiques que ceux qui font l'objet de votre lettre. *Ces professeurs et docteurs ont accepté*

Je suis désolé de ne avoir pu satisfaire votre
Je conviens qu'il est regrettable que notre pays ne puisse profiter des services de ces éminents hommes de sciences que vous avez bien voulu me proposer.

Je vous prie de
Veuillez croire, Monsieur le Professeur, à mes sentiments de plus haute estime.

Je travailler chez nous en se conformant aux lois et règlements actuellement en vigueur, et je dois ajouter que notre situation dans les circonstances présentes, il ne nous est plus possible d'en engager un si grand nombre.

Sarayın Dış Hekimi Sâmî Günzberg

Sâmî Günzberg, enteresan bir kişilikti; sâdece sarayın dış hekimliğini yapmakla kalmamış, Cumhurbaşkanının da dış hekimi olmuştu. Yâni önde gelen yöneticilere ulaşmak için kritik önemdeydi. *Belgelerle Heyeti Mahsusalar* kitabımda yazdığım gibi, Millî Mücâdele'ye karşıt ve mücâdeleye davet edilip de katılmamış askerlerin tasfiyesi amacıyla kurulmuş olan Bursa Askerî Heyeti Mahsusası'nın karârı ile emekli bahriye subayı olarak askerlikle ilişkisi daha 1925 yılında kesilmişti bile. Kararın nedeni, Mondros'tan sonra İngiliz karargâhında İngiliz subaylarıyla ilişki kurmak, Damat Ferit Paşa'nın sadrâzamlığı sırasında sarayın adamı olmak, Vahdettin'in amacına hizmet etmek, İtalyanlar adına câsusluk ve siyonizm propagandası yapmaktı. Buna rağmen Atatürk'ün çok yakınında bulunabilecektir.

Basındaki Meşhur Efsâneler

Basında yer aldığı aksine, Einstein Türkiye'de çalışmak için herhangi bir talepte bulunmamıştı! O işsiz kalmış olan meslektaşlarını işe yerleştirmek konusunda yalnızca aracıydı. Murat Bardakçı'nın *Hürriyet* gazetesinde (29 Ekim 2006) yazdıkları ise, sâdece gönlünden geçenlerden ibâret. Sonradan hikâye edileceği gibi Einstein'ın ülkeye gelmesi için bir dâvet söz konusu olmadığı gibi; sözü edilen bakan da Reşit Gâlip değildi. O kısa süre önce 13 Ağustos'ta görevinden ayrılmıştı ve yerine 27 Ekim'de Hikmet Bayur gelecektir. Bardakçı, yazısında iftiharla sözünü ettiği şekilde resmî yazıda yer alan el yazısı düzeltmelerden bakanın kim olduğunu keşfetmeye çalışacağına, basitçe dönemin hükümet atamalarına baksaydı, bu türden amatörce yanlışa düşmezdi. Einstein'ın mektubu geldiğinde bakanlığa Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Refik Saydam vekâlet ediyordu. Yanıt mektubu ise 14 Kasım târihlidir ve Bayur'un döneminde kaleme alınmıştır. Bardakçı, kendisine anlatılan ve iletilenle yetinirse ve arşivdeki belgelere bir zahmet erişse, belki de doğru seyler yazabilirdi.

Anlaşılan aynı gazetede bir başka yazısında (28 Mart 2011) olduğu gibi cumhuriyet târihçilerini tembellikle suçlamak kolay; ama

orijinal kaynaklara ulaşmak ise hayli zor! Oysa kendisine bilgi veren Mesut Ilgım'ın yazısında bütün bu bilgiler gâyet doğru bir şekilde sıralanmaktadır. Kulaktan kulağa bilgi aktararak oynanan çocukların telefonculuk oyununun komik sonuçları Bardakçı'nın gazete yazısına kadar ulaşmış.

Ama Ilgım da toplam bin Alman hocanın Türkiye'ye geldiğinden söz ederken kantarın topuzunu kaçırmakta kararlı. Almanca konuşan ve Türkiye'ye gelen bütün hocaların isimleri hayli ayrıntılı yaşam öyküleri ile birlikte ilgili literatürde bulunmaktadır. Ayrıca arşivdeki dosyada Ilgım'ın bulamadığından şikâyet ettiği isim listesi de vardır. Sanırım Ilgım bu dosyayı hiç görme fırsatı bulamamış.

Bardakçı'nın 2006 târihli yazısında yer alan ve Mesut Ilgım'ın Fritz Neumark'ın 1980 yılında yayınlanan Almanca Türkiye anılarını tercüme etmekte olduğu yolundaki bilgi de tâlihsiz olmuş; çünkü Bardakçı'nın yazısından tam 24 yıl önce anılar çoktan Türkçeye çevrilmişti bile: Şefik Alp Bahadır'ın İstanbul Üniversitesi tarafından yayınlanan 1982 târihli *Boğaziçi'ne Sığınanlar* tercümesi masamda duruyor! Nitekim Bardakçı da anıların daha önce yayınlanmış, fakat az sayıda basılmış olduğunu belirtiyor. Arka arkaya iki cümleleni böylesine birbiriyle tezat oluşturması yazarın okuyucuda uyandırmak istediği merak hissinden olsa gerekir!

Târihten Esinlenmiş Romanlar

Zülfü Livâneli son romanı *Serenad*'da (Doğan Kitap, İstanbul: 2012) yakın târihimizden esinlenmiş; Bardakçı'nın yazısından yola çıkarak olayları kurgulamış. Fakat sâdece bir gazete yazısından târihsel roman yazılırsa, sonuç böyle olur tabii. O yazıdaki yanlışları aynen yineliyor: Bakan Reşit Gâlip değil tabii ki. Yabancı bilim adamlarının gelişi çoktan başlamış, ilgili anlaşmalar çoktan imzâlanmış iken, nasıl olur da başbakan ve hükûmeti bu süreçte olumsuz bir tutum takı-nabilir? Mantık hatâsı var. Livâneli'yi de Bardakçı yanıltmış; târihsel romanların araştırmasında da ciddî özen göstermek gerekir. Üstelik romanda tutarsızlıklar da göze çarpıyor: Önce doğru olarak mektubun başbakana yazıldığı belirtiliyor; sonra Einstein'ın Atatürk'e mektup yazmasından gurur duyuluyor!

On Yıl Sonra

(*On yıl sonra yazılacak bir kitaptan alıntı:*) Livâneli bu romanında akademisyen genç bir kızın iftirâya uğraması sonucunda hayâtının nasıl karartıldığını hayli kritik ederek anlatıyor. Ne var ki, genç kuşaklar 2010 yılı sonlarında Sabancı Üniversitesi'nde bir profesörün iftirâlara mâruz kalarak hakkında kirli bir kampanya açıldığında, Livâneli'nin de bu kampanyaya katılmakta hiç tereddüt etmediğini hatırlatıyorlar. Romanlarında kahraman yaratan yazarların gerçek hayatta romanlarındaki kötü kişiliklerden etkilenebildiğini belirtiyor ve belki de yazarın romanlarının artık basılmamasını bu basit gerçeğin sonucu olarak görüyorlar.

Okuma Metinleri

Rifat Bali'nin *Sâmi Günzberg* (Kitabevi Yayınları, İstanbul: 2007) kitabıyla başlayıp; Horst Widman'ın *Atatürk ve Üniversite Reformu* (Kabalıcı Yayınevi, İstanbul: 2000) kitabıyla devâm etmek yararlı olur; anılarla ilgilenenler Ernst Hirsch'in *Anılarım* (TÜBİTAK Yayınları, Ankara: 1997) kitabını kaçırmamalıdır (TÜBİTAK'ta yayınlar dâire başkanlığı yaparken anıların yeniden basılmasını sağlamıştım); Neumark'ın *Boğaziçi'ne Sığınanlar* (Neden Kitap, İstanbul: 2008) ise artık ancak sahaflarda bulunabilir. Emre Dölen'in devâsa yeni kitabı *Türkiye Üniversite Tarihi 4: İstanbul Üniversitesi 1933-1946* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2010) -toplam beş ciltlik bir seridir- bu alanda meraklılar için dahi yeterli gelecektir.